

Going Green
in Light of the Ner Tamid
בענין נרות בית הכנסת

יהודה ברוך טוכמאן

שבת פרשת שמיני

April 10th, 2010

טור אורח חיים הלכות בית הכנסת סימן קנא (1A)

ונוהגים בהן כבוד לכבדן ולרבצן ונוהגים בכל המקומות להדליק בהן נרות לכבדן

שולחן ערוך אורח חיים הלכות בית הכנסת סימן קנא סעיף ט (1B)

נוהגים בהם כבוד לכבדן ולרבצן (פי' כבוד נקוי הבית. ריבוע זריקת המים על פני הקרקע). ונוהגין להדליק בהם נרות לכבדן.

ביאור הגר"א אורח חיים סימן קנא סעיף ט (2A)

ונוהגין להדליק כו'. בפ"ח דברכות נ"ג א' אור של בה"כ כו':

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נג עמוד א (2B)

תני חזא: אור של בית הכנסת ושל בית המדרש מברכין עליו, ותניא אידך: אין מברכין עליו! - לא קשיא: הא - דאיכא אדם חשוב, הא - דליכא אדם חשוב, ואי בעית אימא: הא והא דאיכא אדם חשוב, ולא קשיא: הא דאיכא חזנא, הא דליכא חזנא, ואי בעית אימא: הא והא דאיכא חזנא, ולא קשיא: הא דאיכא סהרא, והא דליכא סהרא.

תוספות מסכת ברכות דף נג עמוד א (2C)

הא דאיכא אדם חשוב - אם כן משום כבודו של חשוב ולא לאורה כך פרש"י. ור"ח פירש איפכא באדם חשוב לאורה ובדליכא אדם חשוב עשוי לכבוד בית הכנסת.

אליה רבה סימן קנא ס"ק טו (3A)

ולהדליק וכו'. נהגו להדליק קודם שיכנס אדם להתפלל. משום דאמרינן [ברכות ו' ע"א] עשרה קדמא שכינה ואתיא [על כן צריך להדליק הנר ולהקדים], ועוד שכן היו עושין במקדש, כלבו ס' י"ז:

ספר כלבו סימן י"ז (3B)

וכתב הרבי אשר ז"ל נהגו כל העולם להדליק נר בבית הכנסת קודם שיכנס אדם שם להתפלל. ונראה בעיני כי טעם המנהג הזה משום הא דאמרינן בברכות עשרה קדמא שכינה ואתיא, על כן צריך להדליק הנר ולהקדים, ועוד מפני שכן היו עושין במקדש.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ו עמוד א (4A)

תניא, אבא בנימין אומר: אין תפלה של אדם משמעת אלא בבית הכנסת, שנאמר: +מלכים א' ח"א לשמוע אל הרנה ואל התפלה, במקום רנה שם תהא תפלה. אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק: מנין שהקדוש ברוך הוא מצוי בבית הכנסת שנאמר: +תהלים פ"ב+ אלהים מצב בעדת אל; ומנין לעשרה שמתפללין ששכינה עמהם - שנאמר: אלהים מצב בעדת אל; ומנין לשלשה שיושבין בדיו ששכינה עמהם - שנאמר: +תהלים פ"ב+ בקרב אלהים ישפוט; ומנין לשנים שיושבין ועוסקין בתורה ששכינה עמהם - שנאמר: +מלאכי ג'אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וגו'..... ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו - שנאמר: +שמות כ"ב+ בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך. וכי מאחר דאפילו חד - תרי מבעיא? - תרי מכתבן מלייהו בספר הזכרונות, חד לא מכתבן מליה בספר הזכרונות. וכי מאחר דאפילו תרי - תלתא מבעיא? מהו דתימא: דינא שלמא בעלמא הוא, ולא אתיא שכינה - קמשמע לן דדינא נמי היינו תורה. וכי מאחר דאפילו תלתא - עשרה מבעיא? - עשרה קדמא שכינה ואתיא, תלתא - עד דיתבי.

שפת אמת מסכת ברכות דף ו עמוד א (4B)

שם בגמ' עשרה קדמא שכינה ואתיא תלתא עד דיתבי. פי' רש"י קודם שיהיו כל העשרה. ולפי פשט לשון הגמ' הי' נראה לפרש שהקדמא קודם התחלת התפלה תיכף כשבאו עשרה ובתלתא עד דיתבי לדין וכדאמרינן בעלמא אימתי התחלת דין משיתעטפו הדיינין ופי' רש"י שם כשפותחין בדיו מאימת השכינה ע"ש פ"ק דשבת (י) ועי' מ"ש לקמן:

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יא הלכה ה (5)

בתי כנסיות ובתי מדרשות נוהגין בהן כבוד ומכבדים אותן ומרביצין אותן, ונוהגין כל ישראל בספרד ובמערב בשנער ובארץ הצבי להדליק עששיות בתי כנסיות

6

שו"ת מהר"ם שיק יורה דעה סימן שעד'

ובפרט בל"ה ממרים הוא ברכה לבטלה דמאזהר קפס סיד לברך
משום מהלך משום אל תקום אל תקום כרי המנהג שלא לברך
אפסר משום אל תקום אל יבדד וכל הברכות ראוי לו לילך כח
המנהג וכמיש הקוים כי מיו סיק דמאזיק את המנהג פייס וכל
תפלות ישראל כמיש שלא לברך ולא כי סרו לברך כי לרד לברך
כלל טפס שפנה ופחד ומליליו ודקוילי כרבי דיל איתא דמריה מברך
ויטיב כדבר פשוט שאין לברך על הולאת כר תמיד וממכר מברך
כדכא לבקלא וגם מיש שנס הסמחא איי שלא כרן נס סוס אדת

ועדים כבר נראה לי קפסא דמלחא דכל מברך שאין לו מקור ביום
משום חיבת לין מברכין - וליכ בביד נר תמיד סריל וסר
שבתקש סליליקו ומרס חב לין לסולקס א שניכריי מבר וספסולות
סוס וחדוס דרשיין לא חסבו לרד רעות שמי ספסולות ג' יחיד
לא חסבו - וליכר לטות כדליחא כריס דף כיד . ונכר שאס מחייבים
לשות זכר למקדס חלל לא לרעות כבוד ככריי לריספיק חלל
שאס מחייבין מרד סמייס לכד כריכיל וליחמ לה סקול דחלל
לכס למקדס משס וסס סמחייבין לכד ורבו סיל חייבין ככד
לדליק מר ונכס שאין מברכין על כבוד ורבו סיי לין מברכין על
הולאת גילת וסול דמכר סריל שלא כרן .

7

שו"ת כוכבי יצחק סימן יב'

ולפי"ז אם להלית גרות צנוכיי ויבמדי
שאזים צאים להאי צנרות חלקמ חלוי

צייסיה כראשוים חס כס זכר למקדש או כס
משום כבוד ציינה דלס כוס זכר למקדש או צדאי
כחיד לטקות דוגמא דכחס או צשמן כסו גרות
דמנרה או צשכס או צחלג כמו סכוי כגרות
והצנרות כמסנה ריש תמיד חלל לפי"ד כסו"ס
סכוס קסוס כבוד לביה ד' דלפסר דלית חילוק
דכעיד צמאי שבוה כבוד יחבר חלל כנר תמיד
דשיכרו רק משום זכר למקדש וכיינו למנרה צדאי
יחבר כסו למשוי דוגמא דמנרה שכיכס צשמן זית וכן
רליתי צמיקאטש סף שכל גר יא"ל ונרות להאי
למחפללן ולממוד כיהכ חלקמ חלל כר תמיד כיהכ
של שמן וכלתי צס' לקט יוסר (מכני סחכ"י)
צבלי שנה שכהז חיל ואמר שמן זית מ"טס סן
כסוצמר להלית צחול צנוכיי סכיל וכך רליתי

ז' דחנה צשיית מכריס שיק וייד כוי שמי

כסו ספסם לחס מברכין על דולקת נר
תמיד סף דצנוכייק צרט משום דלון להולקס
שניכריי סוס שייכס להולקס שצמקש וחדרנא
דרשון לא חסבו חתי דעות שמי לרעות כבוד
כריכיי לריכייק עכ"ד. ודכוי כגלוח סמך
סכורלכ כמכריס שיק סמכויס רלטיה ריבן מלינו
סכוי מברכין צנוכייק על נר תמיד דעגלל לא
מלינו סכוי דולק צמקש כר תמיד, וסס כוונתו על
נרות דמנרה לשיטת כריי או על נר משרבי כיל
מי"מ לא מלינו כראשוים דקצרי דמברכין על
דולקת כמנרה רח כראשוים דייקו מלשון כראכ"ד
כסוף כלי גרסיה דורלכ דכיל דמברכין, וגם סכ
שכהז דלינו משום זכר למקדש דלודנא דלסר
לרעות לריכייק כוס ג"ל תמיד דגמ' לא חמרו
רק למשוי צנרות מנרה ודומה כמו סכוי צמקש
דכיינו דוקא צה צשכס קניס וליכ נר תמיד שבוה
רק קניס חלל לין סוס ששס איכור וממרה
כראשוים כיל דכוס משום זכר למקדש וגם משש
כראשוים כיל דלא קאי דוקא על נר תמיד חלל
על כל כמנרה צנוי ככסיות וצנוי מלרעות, ומלחתי
לוקני צשליס פ' חלל זמי"מ מלח להלית נר

ומשמש מיי דכיל דולקת גרות כס משום זכר
למקדש, וכיי כראשית חכמס שער כירלכ פכ"י

8

רמב"ם הלכות ברכות פרק יא

נסל את הלולב מברר על נטילת לולב שכיון שהגביחו יצא ידי חובתו, אבל אם בירך קודם שיסול מברך ליטול לולב כמו לישב בסוכה, מכאן
אתה למד שהמברך אחר שעשה מברר על העשייה, אבל נטילת ידים ושחיטה הואיל ובדברי הרשות הו אפילו שחט לעצמו מברר על
השחיטה ועל כסו הדם ועל נטילת ידים,/השגת הראב"ד. כתב הראב"ד ד"ל קשה לי על מקרא מגילה ואם יאמר כל מצוה שהיא
מדבריהם אומר על שהיא כעין רשות קשיא לי נר חנוכה ואולי מפני שאין לה קצבה שמהדרין מסיפין וכן מהדרין מן המהדרין יותר, א"נ
מפני שזו הברכה הוקבעה על הנרות שבמקדש שהן של תורה לפיכך עשאונהו כשל תורה.....

9

של"ה פרשת תצוה דרך היים תוכחת מוסר

לג' להעלות נר תמיד' (שמות כז, כ). מכאן רמז שתמיד לא יחסר הדלקת נר, אף שבעובותי הרבים חרב בית המקדש, מכל מקום מצוה
הוא להדליק נר בבית הכנסת שמקרא מקדש מעט, ויהיה דולק ערב ובוקר בשעת התפלה, כי התפלה היא במקום עבודת הקרבנות בבית
המקדש, וכמדומה לי, שמצוה זו של הדלקת נר בבית הכנסת בשעת התפלה (ראה רמב"ם הלכות תפלה פ"א ה"ה, וכלבו דיני ביהכ"נ סי'
י"ז)

10) לקט יושר חלק א (אורח חיים) עמוד מס ענין ד

ואמר שמונית מצוה מן המכחר להדליק בחול בביהכ"נ.

11A) תלמוד בבלי מסכת ערכין דף ו עמוד ב

ת"ר: ישראל שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת - אסור לשנותה. סבר רבי חייה בר אבא למימר: לא שמא לדבר הרשות ולא שמא לדבר מצוה; אמר ליה רב אמי, הכי אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא לדבר הרשות, אבל לדבר מצוה מותר לשנותה, מדאמר ר' אסי אמר ר' יוחנן: עובד כוכבים שהתנדב מנורה או נר לבית הכנסת, עד שלא נשתקע שם בעליה - אסור לשנותה, מששתקע שם בעליה - מותר לשנותה, למאי? אילימא לדבר הרשות, מאי איריא עובד כוכבים? אפילו ישראל נמי! אלא לדבר מצוה, ושעמא דעובד כוכבים הוא דפעי, אבל ישראל דלא פעי שפיר דמי. שעזרה טייעא אינדב שרגא לבי כנישתא דרב יהודה...

118) תוספות מסכת בבא בתרא דף ח עמוד א

והא דקבל מהווא טייעא דנדב שרגא לבי כנישתא בפ"ק דערכין (דף ו: ושם ד"ה עד) אע"ג דהתם לא היה שלום מלכות התם טעמא משום דהוה כמו קרבן ואמרינן (חיר סב.) איש איש לרבות נכרים שנודרים נדרים ונדרות כישאל.

12) ספר כלבו סימן יז

וגם נהגו כל ישראל שלא להדליק נר מנר בית הכנסת משום דהוקצה למצותו הוקצה לאיסורו, ומצאתי בספר ילמדנו בפרשת בהעלתך אע"פ שהקרבנות בטלו הנרות לא בטלו שמעין מהא שהקדש מנהג נהגו בהם, ושמעין שהקדמונים ז"ל נהגו בהם איסור גדול ואין מניחין להדליק מהן אפילו לכתוב או ללמוד עכ"ל

13A) ש"ך יורה דעה סימן רנט ס"ק יא

ומיהו גבי נר ומנורה שהתנדבו לבהכ"נ אפילו משתמש בה מותר לשנותה לדבר מצוה אפילו למצוה דפחותה מינה דדוקא גבי תשמישי קדושה אמרינן מעלין בקודש ואין מורידין אבל לא גבי תשמישי מצוה כ"כ המרדכי פ"ק דבתרא בשם מהר"מ. וקרי לנר ומנורה תשמישי מצוה משום דלא נתנו בבית הכנסת אלא כדי להאיר למתפללים בתוך הסידור התפלות והמחזורים ואין זה אלא תשמיש מצוה לאדם עצמו

138) שו"ת בנין ציון החדשות סימן יב

על דבר שאלתך אם מותר להביא לפי שעה מנורה של ביהכ"נ לחדר שמתפללים בו במנין לעות הצורך. תשובה: הנה הערת לנכון על מה דאמרינן ערכין (דף ו') ת"ר ישראל שהתנדב מנורה או נר לביהכ"נ וכו' אבל לדבר מצוה מותר לשנותה וכן נפסק ביו"ד (סי' רנ"ט) וכתב בשו"ת מהר"ם בר ברוך חלק ג' (סי' רס"ט) דמשמע דרק לדבר רשות אסור לשנותה אבל בדבר מצוה שרי אפי' בפחיתא מיני' וכן כ' בשמו הב"י והש"ך שם. ומה שהוקשה לך על זה מהירושלמי הביאו גם הר"ן (מגילה פ"ג) דכלי ביה"כ כביה"כ וא"כ הם כביה"כ דדוקא מעלין בקודש שרי ולא מורידין הרי זה מתוך המהר"ם בעצמו.... והש"ך הנ"ל בשם הב"ח מבאר יותר שכל..... ולכן אין קשיא מהירושלמי דשם איירי מכלי ביה"כ שהם לצורך ביה"כ שמפרש שם מקצת הכלים ספלא וקלטורא שהם הספסל שלפני הארון והבימה של עץ שקורין עלי'..... אבל המנורות הם רק לצורך האדם. ולכן גם מה שהבאת מהתשב"ץ (ח"ב סי' ע"א) אין ראוי שחולק על המהר"ם די"ל דאיירי משמו שמדליקין ממנו נר של תמיד שהוא לכבוד ביה"כ דזוגמת נר תמיד שבמקדש על זה קאמר דהוי תשמישי קדושה דמעלין בקודש ולא מורידין זה ודאי לא גרע מכלי ביה"כ אבל במה שמדליקין רק לצורך המתפללים אינו רק תשמישי מצוה..... ולכן לענ"ד אין חשש איסור אם ישאלו טובי העיר מנורות של ביה"כ ומתפללים בתוכם אף שלחדרים אין קדושת ביה"כ והוי תשמישי פחיתא מביה"כ כיון שגם זה תשמיש מצוה.

136) רמב"ן במדבר פרק ח פסוק ב

וראיתי עוד בילמדנו (תנחומא בהעלותך ה) וכן במדרש רבה (טו ו), אמר לו הקב"ה למשה, לך אמור לאהרן אל תתירא, לגדולה מזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שביית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו - וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטליו לעולם. והנה דבר ידוע שכשאין בית המקדש קיים והקרבנות בטליו מפני חורבנו אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חכנת תשומאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו.

14A) שולחן ערוך אורח חיים הלכות בית הכנסת סימן קנד

נר של ביהכ"נ מותר לקרות לאורו... אין מדליקין נר של הדיוט מנר בית הכנסת, ויש מי שאומר דה"מ בעוד שדולקין למצותו, אבל כשצריך לכבותו, מותר. הגה: מיהו לא נהגו ליזהר בכך, ומדליקין בהו נר שהוא לצורך גדול, ואפשר ג"כ שדעת בית דין מתנה בכך, וכן בכל הדברים שנהגו להקל בדברים כאלו והוא מהאי טעמא (פסקי מהרא"י סימן רכ"ה /ח"א רע"ג).

148

שולחן ערוך אורח חיים הלכות חמכה סימן תרעד

יש מי שאומר שגור של בהכ"נ ושל שבת ושל חמכה כולם של מצוה הם ומוותר להדליק זה מצוה.

15

ב"ח אורח חיים סימן תרעד

ב ומ"ש וכל שכן שאין להדליק בו גר אחר של חול לצרכו. נראה דזקא לשאר צרכיו אבל לצורך תלמוד תורה חשיב מצוה וכן להבדלה וזה לשון מהרש"ל (בביאורו לטור) וגדולה מזו מצאתי וז"ל מדליקין גר במוצאי שבת מנר בית הכנסת כדי לילך לבית דהוה גמי מצוה כדאמר במדרש (ויק"ר פרשה ט אות ב) על מה זכה שאול למלוכה על שהאיר אביו במבואות האפילות נרות הרבה כך מצאתי ואחר כך עיינתי במגילת סתרים דרב ניסים גאון שכתב... עכ"ל מהרש"ל. וכיוצא בזה כתב באגודה בפרק במה מדליקין (סי' לה)... ואיכא לתמוה על מה שנהגו להדליק גר של הדיוט מנר של בית הכנסת דבעודו דולקין למצות אסור ואין היתר אלא כשצריך לכבותו כמו שכתב נמוקי יוסף הלכות איצית (יב א ד"ה לבר) מיהו להדליק גר לחולה או במוצאי שבת שלא לילך באפילה וזאי שרי ורוב העולם אינו יודעין לחלק ומקילין וראוי למחות בידו ולהזהיר. שזה אסור זה מותר

16

שו"ת כוכבי יצחק סימן יב'

א) דגה בלחם בנרות שמדליקן צנחי מקדש מעט חין עניים טוב לישנס שכם בלויס להאיר לבתחפוללים, וישנס שכם בלויס לכבוד שיכא בית ד' מלא אור וחסו כמשולם הוא כר חמדי שמדליקן צמיקר צנחי כנסיית.

רד"אשון שנה להאיר נמשכ השמישי מעב כמבואר בש"ך וי"ד סי' רנ"ט סימן י"א. וכו' חמדי נמשכ השמישי קדוש כמ"ש בש"ח כגון לין החדושה סי' ר"ג ופי' צמ"ע וילק"י ח"ד סי' קפ"ב שברב בגלון מוכ"ר נח צ"ך פישמ ז"ל אצ"ד ספערעם בעיר מדברי בלנז סי' י"ז שכתב ומלאחי צלמנו פי' צמלוחך שח"ס שסקרננו צמנו בנרות לא צמנו שמעיק מהא שסקרש מכתב נכנו צכס ושמענו שסקדמונים ז"ל נכנו צכס איסור גדול ופון מניחין להדליק מכן אפי' לכתוב או ללמוד עכ"ל וכו' מזה דכבננו סי' ל' דני חמדי יש צב קדושא, אבל בעיר מדברי כרמ"זין ז"ל שפטרש דברי כהרש על נרות חמכה וא"כ לא נשמע שגר חמדי קדוש יש צב, ופנז דק"ס דדברי בלנז ז"ל שבמכתב סקדש נכנו צכס, וחסת צפיו שגך הוא בלשון צכ' ארמות חיים דדני ציכ"ג, ודברי בלנז מוכלים צמ"א סי'

ר"ע י"ז דברי כנ"ל הם שימח בלנז וכו' בלחם שימח כחוס' צ"צ ד' מ' דמח ציכ"ג כיו כמו קרנן וספ"ד כחוס' פוסק מהר"ו דישאל שנסחמד ונתן ששם להדליק גר ציכ"ג דלון מקבלן ממנו ומכא נרמ"א פי' קני' כמ"י י"א ומג"א סי' י"א. אבל בנרות שכם בלויס לכבוד לא מלאחי מפורש אי נחשבים כהשמישי מלכה או כהשמישי קדושא, אבל מדברי בש"ך וכו' משמע דכל שהוא לכבוד כיו השמישי קדושא ומלאחי כהטר חמ"ס א"י"א סי' מ"ב שדיוק מדברי כמ"ז סימן קני' סק"ה שנרות ציכ"ג חשונים מלכה שמה ולא חשמי.

וגר"א דהנרות שכם להאיר לבתחפוללים בודאי שאין קפידה שיכ"י דוקא משל ששם או חלז דעיקר כס לטובה בתחפוללים, אבל על הנרות שכם בלויס לכבוד כגון אלל כעמוד וכדומה י"א א"ה

17

שו"ת הרא"ש כלל ה סימן ח

וששאלת: אם מותר להדליק נרות בבית הכנסת ביו"ט ראשון בערב, לכבוד יו"ט שפי, או צריך להמתין עד שתחשך. הוי יודע, שגרות שמדליקין בבית הכנסת אינו אלא למצוה, שהרי אפי' בבקר מדליקין אותו, ומכבדין שבתות וימים טובים ברבוי נרות, דכתיב: על כן באורים כבדו יי'. ומתרגמין: בפנסיא יקרו השם, ובמקום אורה יש שמחה, דכתיב: ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר; וכתיב: אור זרוע לצדיק ולישר לב שמחה; וכתיב: קול ששון וקול שמחה קול ריחים ואור הגר. לכן נהגו להרבות בנרות בשבתות וימים טובים לשמחה, ולא לאורה, ובשמדליקין אותו ביו"ט ראשון סמוך לערב, איכא מצוה באותה שעה, ולא איכפת לו אם דולקין והולכין כל הלילה, ואפי' ביו"ט שפי סמוך לחשכה רגילין להדליק נרות, ודולקין והולכין כל הלילה.

18A

רד"ק ישעיהו פרק כד פסוק טו

(טו) על כן באורים - בעמקים כמו מאור כשדים ומה שאמר באורים כי רוב הערים הם בעמקים לא בהרים, ואמר על כן ר"ל כשתראו ותשמעו ביכולת האל וגאון על העמים כדוהו דבברי שבת וכן בא"י הים הרחוקים כבדו לה' אלהי ישראל, כי בעבורם עשה מה שעשה בעמים:

(188)

מלבי"ם ישעיהו פרק כד פסוק טו

(טו) על כן, מוסב לפסוק שאתריו מכנף הארץ זמירות שמענו. מכנף הארץ יזמרו לאמר על כן באורים כבוד ה'. הדליקו אורים לסימון הישועה, כמו שהוא המנהג בהתחדש ישועה גדולה בארץ יאירן כל הלילה באורים גדולים להודיע הבשורה למרחוק (אילומונירעו), ולא לבד בארץ יקודה רז גם בא"י הים (כברו באורים) שם ה' אלהי ישראל אשר הראה נפלאותיו ואותותיו אל ישראל:

(19)

רא"ש מסכת ברכות פרק ח סימן ג

הלכך אין מברכים על הנר של בית הכנסת כיון דרגילין האידיא להדליקו לכבוד בית הכנסת אפילו ביום:

(20)

לבוש אורח חיים סימן תקיד

נר של בטלה, דהיינו שאינו צריך לו כלל אסור להדליקו, אע"ג דקי"ל מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, מ"מ צורך קצת בעיניו אע"פ שאינו אוכל נפש, אבל נר של בית הכנסת לא חשיב בטלה, שהדלקת נרות בבית הכנסת מצוה היא לעולם משום כבוד בית אלהינו, לפיכך מותר להדליקו אפילו ביו"ט שני אחר מנחה, ואין בו משום מכין לחול, כיון שהדלקתו יש מצוה לאותו שעה:

(21A)

שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיד סעיף ה

נר של בטלה דהיינו שאינו צריך לו אסור להדליקו אבל של בית הכנסת לא חשיב של בטלה ומותר להדליקו אפי"ט שני אחר מנחה ואין בזה משום מכין לחול שהרי בהדלקתו יש מצוה לאותה שעה, ולתקן הפתילות והעששיות ביו"ט אחר מנחה, אם רוצה להדליק בו ביום, מותר, ואם לאו, אסור.

(21B)

מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיד סעיף ה

יד יש מצוה - משמע אפי' אין שם אדם בבה"כ שרי מה"ט, ואם הוא סמוך לחשיכה אפילו בביתו שרי להדליק דצריך הוא לו באותה שעה (יש"ש ב"י):

(21C)

ביאור הלכה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיד סעיף ה

* שהרי בהדלקתו יש מצוה - עיין במשנה ברורה שאפילו אין שם אדם והוא ממ"א, ובאמת אף שכן מוכח לכאורה מברכות ב"ג דהיא דליכא חזנא הוא משום כבוד ומבא גם לעיל סימן רצ"ח עיי"ש מ"מ אין מוכח משם אלא דבליה היו דולקין נר בביהכ"נ משום כבוד, אבל ביום ושלא בשעת תפלה וגם בשעה שכבר הלכו כל הקהל לבינתם לא מצוה שהוא כבוד להדליק, ועיין בב"י בפירוש דברי הרא"ש והרשב"א ומוכח שאפילו ביום ובשעה שאין מתפללים אפי"ה להרא"ש איכא מצוה אבל מ"מ אפשר דמיירי שיש אמינים עכ"פ שם ואיכא כבוד ביהכ"נ, וכן משמע לכאורה מתשו"ר ישעיה מורא בשב"ל דכבוד ביהמ"ד הוא גם כן משום כבוד הבריות עיי"ש והיינו כשיש ב"א שם, ובאמת מבואר בעבוה"ק להרשב"א שחוכר בעיקר דין נר של ביהכ"נ ביום ואפילו בשעת תפלת מכש"כ שלא בשעת תפלה וגם אין שום אדם שם לא ידעא אם יש להקל וצ"ע....

(22A)

ספר שבולי הלקט סדר עצרת סימן רמב

וכן השיב רבינו ישעיה זצ"ל מה שכתבת אלי על הדלקת נרות בית הכנסת ביו"ט כר נראה לי שאין שום איסור ומדנדז עבירה בדבר, וכל מה שפרשת יפה פרשת שכל מלאכה שהותר לצורך אוכל נפש הותר נמי שלא לצורך אוכל נפש, ומדאורייתא אע"פ שאין לו לצורך באותן המלאכות כלל הותר לו כאילו הוא חול גמור ורבנן הוא דגזור כל מידי שאינו צורך כלל להם כגון אבנים וכיוצא בהן, אבל נר ביו"ט צורך וצורך הוא אע"פ שאינו צריך לאור כבוד לבריות הוא ואפשי שמחה הוא שאין בני אדם נוהגין להדליק נרות בבית שמחתם אילולי שכבוד הבריות הוא נדבר המרחיב לבם של אדם אלא גם כל הגוים רגילין להדליק כל העששיות של ע"ז ביום אידם, ואילו לא היה כבוד בדבר למה עושין כן וכן ישראל עושין כן לחתנים ולברית מילה להדליק עששיות בכנסת וכן בהושענה רבה מביא כל אחד ואחד עששית דולקת בכנסת וכל זה אם לא היה כבוד ושמחה בדבר לא היו רגילין לעשותו, הלכך היתר גמור להדליק נרות ביום טוב ומצוה מן המובחר, ולא דמי למוגמר ומוגמר אינו איסור אלא מפני שאינו שווה לכל ובעיניו דבר השווה לכל נפש, אבל נר דבר השווה לכל הוא

(22B)

שולחן ערוך יורה דעה הלכות חוקות העובדי כוכבים סימן קעח סעיף א

אין הולכין בחוקות העובדי כוכבים (ולא מדמין להם), (סור בשם הרמב"ם) ולא ילבש מלבוש המיוחד להם.... הגה: אלא יהא מובדל מהם במלבושיו ובשאר מעשיו (שם), וכל זה אינו אסור אלא בדבר שנהגו בו העובדי כוכבים לשום פריצות.... או בדבר שנהגו למנהג ולחוק ואין טעם בדבר דאיכא למיתש ביה משום דרכי האמורי ושיש בו שמץ עבודת כוכבים מאבותיהם, אבל דבר שנהגו למועלת, כגון שדרכן שכל מי שהוא רופא מומחה יש לו מלבוש מיוחד שניכר בו שהוא רופא אומן, מותר ללבושו, וכן שעושין משום כבוד או טעם אחר, מותר (מהרי"ק שורש פ"ח)....

22c

עבודת הקודש בית מועד שער ג סימן ג

כב) יראה לי שמותר להדליק נרות בלילות בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שהרי יש כאן צורך מצות היום. שאם אין נרות דולקות לא יתאספו שם העם להתפלל. ומתוך שהותרה הבערה לצורך אוכל נפש הותרה שלא לצורך, כל שיש בו צורך היום קצת והרי זה כהוצאת ספר ונורה לקרות בו. כג) ובימים שאין בהם צורך רק לכבוד, יראה לי שכל כיוצא בזה אין מוריו לא לאיסור ולא להיתר, והבא להדליק אין מונעין אותו.

23

עורך השולחן אורח חיים הלכות יום טוב סימן תקיד

כתב רבינו הב"י בסעיף ה' נר של בטלה... אבל של ביהכ"נ לא חשיב של בטלה ומוותר להדליקו..... עכ"ל. נר של בטלה מקרי כשא"צ להאיר כלל אבל אם רוצה להוסיף אור הרבה וודאי מותר וזהו מעונג יו"ט ואפילו כוונתו כדי להראות עשרו מיהו ממילא יש כבוד היום [ט"ז סק"ח] ויש מפקפקין בזה [עמ"א סק"ב בשם יש"ש] ושל ביהכ"נ אוסר הרשב"א לגמרי דאינו אלא לכבוד וזה לא הותרה התורה ומה שיש בזה מצוה מיגרע גרע דלכך ולא לגבוה אמנם הרא"ש והסו"ר התיירו וכתבו דזה אינו נר של בטלה ובפרט לדעת הרמב"ם הותרה הבערה לגמרי דאמרינן מתוך גמ' זהו מפני כבוד הציבור והעולם נהגו להיתר ומ"מ יש להזהירם שלא להרבות הרבה ובפרט ביום הזכרות משמות שמרבו בלי שיעור ויש למונעם מזה ואחר מנחה שמדליקין הרי יש צורך לאותה שעה אך לתקן הנרות והפתילות על לילה פשיטא שאסור וכן להעמיד הנרות מיום ללילה אסור א"כ מדליקין מבעוד יום וכשמדליקין בביהכ"נ מותר אף כשעדיין לא באו בני אדם כיון שיבואו מבעוד יום [הך דנר של בטלה הוא בירושלמי משילין ולא נתברר לנו לדעת הרא"ש והסו"ר דא"כ מהו זה נר של בטלה דאטו ישתגע וידליק לבטלה לגמרי ואם בשביל איזה דבר כמו לעשן בה הסאבא"ק הרי וודאי מותר ואם בשביל א"י פשיטא שאסור וא"כ למה זה הוא מדליק וצ"ע]:

24

שו"ת כוכבי יצחק סימן יב'

יברא סליקנה דננויה ציככי ונתי מדרשות
דיקרא לטאיר לכתהפלנך וללמוד חן
חילוק בין נרות של חג לנרות חלקמה. ולגר חמיד
דיקרא משום זכר למקדש המנוח מן המוציא בנשן.
והנרות שהם צאים לצורך בנח אלא כעמוד וכדומה
מלכ מן המוציא נ"כ נרות חלב. ורואיתו כפי דבר
הלכס סי' ל"ו שכתב דצנכוכמי"ד ואלל כעמוד כיון
שהם צאים לטאיר יטולן להדליק צאלקמך. ולעמיד
יש חילוק ציויכס כמ"ש. וכן רואיתו נוכגין כנתי
מדרשות צאירופל שנתרנו צטוי"כ מל די כרשטי"ס
בארוריס ימח שמש חכרס.

סי' תקי"ד. כתי דכוח מלכ מן המוציא לנרות
נרות וכ"כ צמיי"ק ומכין ממילא שזכ דיקא כשכס
בנמת לתועלת המחפנלום ולכבה צית ד'. אלל אם
כס מל חפס מל המחפנלום. שכתב מרצום עמן
ואכל ומעכב שאינן יטולן לכין בנפלתם גרדלו
כיו מלכ"ג. וכ"כ בשו"ת חצוי עטר לכנת מלולנן
ז"ל סי' פ"ד דמתה צוכ"ז חת מלכ לנרות נרות
צנכוכמי"ד ציוי"כ צנוקל משום דציויכס לל כ"י אור
צנכוכמי"ד שדו צנכוכמות כעשטס מלכ"כ צכ"ז.
ומכ"כ חוכר להדליק נרות צנכוכרם כעמח ציוי"כ
משום דחת שום כנלכ מרצוי מרות מל כר ציו"כ
ואדרבא מויק לכתהפלנלום ככבל ולד כנרות ע"ש.

אפי עניום לכבוד שחל ר"ת. ורואיתו צנכוכמי"ד
ציו"כ סי' תקי"ד שכתב ד"ס לכבוד מלל לנרות
כרבה מרות ציוי"כ צנכוכמי"ד וכול חממה דנ"ס
כרשטי"ס לל פסיקא ל"כ לאיסור וכמפרשין כס
כרל"ש וסו"ר כמ"ש כנלמו וכרל"ש מ"ל דנ"ס
רצוי כנרות ח"פ שאינן לנרות כול שמתה כמ"ש
צמשי ככלל סי' כר"ל וסוד יותר כדנר צנכוכמי"ד
צנכוכמי"ד חלקם סי' יו"כ סי' רמ"ז ח"ל כשיצ רצונו

25

שו"ת יחוה דעת חלק ה סימן ו

..... ולפי מה שפסק הגאון רבי יצחק שמלקיס בשו"ת בית יצחק (חלק א' מיורה דעה סימן קכ אות ה'), שאפשר לצאת ידי חובת הדלקת נרות שבת בנר חשמלי. והובא להלכה בדברי האחרונים.... נראה שמכל שכן שאפשר גם כן לצאת ידי המנהג של הדלקת נר משמה בנר חשמלי. ובפרט כשמדליקים נר משמה בבית הכנסת, ועשו השמן והפיח משחירים את תקרת וכותלי בית הכנסת, ויש מהצבור שהם רגישים לריח השמן ואינם סובלים אותו. ולפעמים גורם להם חק בריאותי, ואילו החשמל שכרו בצדו שהוא אור צלול, ואין ריח נודף ממנו, לכן יש להעדיף נר חשמל על נר שמן. וכן העלה בשו"ת הגאון רבי בצלאל זאב שפראן (בחלק א' סימן קלב).... אלא שסיים שעל דרך הסוד נכון יותר לעשות נר שמן. ע"ש. אולם כבר כתב מרן החיד"א בשו"ת חיים שאל חלק ב' (סימן י' אות ג') בענין מה שיש מהגים לתקוע בראש השנה מיד עם הנץ החמה קודם תפלה, ושכן מצאו בכתבי הרב המקובל הרמ"ז בכתב יד, שיש מקום למנהג זה ע"ד הסוד, וכתב על זה, ואני איני חש לסודות שלא גילה רבינו האר"י עצמו, ואף על פי שהרמ"ז גדול בכבודו, עטרה בראש כל אדם, מכל מקום מה שלא גילה בפירוש האר"י ז"ל, באלו אמרו שבו ואל תעשה עדיף, ולכן יש לבטל המנהג שנהגו לתקוע קודם תפלה. ע"ש..... עיין בשו"ת מהר"ם שיק (חלק אורח חיים סימן פג) שכתב, שאפשר לצאת בנרות של נפט לנר תמיד של בית הכנסת....

26

שו"ת מהר"ם שיק אורח חיים סימן פג'

ועכ"פ דין זה דמלחם פסול לל תליח כמילכ ללל אם כול מלחם
ותחתו ונכס לנארו דכר. ולכן מלחם שנו ללארס כנח
יש וסח סוחר. מ"ס ל' אם כול חינו מלח לתיכיל. ותלילו אם ריחו
קכס כח לרשתי דומס ללכס דלעמרין סריס כל סלנחיס מה שפתם
כל משכית ככ"י. כ"ל מה שקשה משס כליחו. כוח מופתה מלוח
ולל סכרי מלחם ותצום לכרלה חרפו לרבר מלחם. וברלחי עכ"י
כעמק דק"ל כפי רשיל ללח מוליכין. כן מלחם דריחו רע ומניח
וילל מנחלי חרפו מילחם לנחם מלחם ריחו. ולפי דביתו רע צומך
כד ש"ס לוח שריחם ואל. ונכלש"ס מלל שחוק וצוחלי ל'.

על דבר חקר כמקום מעלנו כ' וז' רחוק להדליק כניכסטים
שכיו ריגיל להדליק כ' מעלמחן ח"ל ופי' כשהו לחמ"י
ל' ד' מסות וכו' להדליק שנו חלפס סממך חזר כקנינה ונלמ
כקוד ומסוד ללל סממקס מסלנו כיון שריחו רע וחת רלו לנכילה
חינך נלמלר להקוד כמחם כקריחו לל ללמח"ך כליחן כלמח"ך כללוח
כ' סכיד וכ"ד סי' כ"ד כעמך סממך לנחם עכ"כ חלמלר להדליק
כרשככ"ס י' מיטו לסכ"יו קס חלח מליסור חללס. ומסלנו כ' י'
קסקס כקריכו נו ללמח"ך כחיכ כחלס ומססה דמח"ך מלכילה.
וכ חמרינן כסוף פרק לולל ומכ"ס דלל מלכ"י סיומן למ"ס מעולין
מכ"ס ככ"ל כק"ד. והסיד נ"כ מעולין למח"ך כרמכ"ס כ"כ מליסורי
מקום יחלר כר"ס מלחם סממך כקריכו למח"ך:
ודבריהם למסלר דנחלי כ"ל דבר מלחם ל' סממך ונכ"ס לחוח דכר
ל' למח"ך חמ"ו דכר מלחם וחת כ' מלחם כקריכה
למח"ך ל' מלחם כיון מלחם רעיו כתי דלח"י"ח דלסוף כנח דך
כ"כ חלמח"ך דנלסן דס' . ומסמ"ך ל' למלח אם כול דכר סממך
לכרלה ל' ל' . ומח"ך ר"ס ל' ל' חלח כח"ך ח"ך ויח"ך חלח

דין כן שמת ימחו סודלי רחלי להדליק חמו ככ"כ"ס כיון לחמו
כ"כ"ס ומכ"ד. כן כלמח"ך לר"כין ש"י"ו כלח"ך סלח כ' מלח
למח"ך ככ"ס ל' . ול' ח"כ ו"כ כקד"ך כ' כ"כ"ס ל' כ"כ"ס כ"כ"ס:

27A ויקרא רבה (וילנא) פרשת אמור פרשה לא סימן ד

ד"א צו את בני ישראל בר קפרא פתח (תהלים יח) כי אתה תאיר נרי אמר הקב"ה לאדם נרך בידי ונרי בידך נרך בידי שנוא (משלי כ) נר ה' משמת אדם נרי בידך להעלות נר תמיד אלא אמר הקב"ה אם הארת נרי הריני מאיר נרך הוי צו את בני ישראל

27B אבן עזרא תהלים פרק יח פסוק כט

(כס) כי - הזכיר כי אתה תאיר נרי והוא משל למחלו הטוב:

28 במדבר רבה (וילנא) פרשת במדבר פרשה ד סימן כ

במה בירך הקב"ה בית עובד אדום ר"י אומר בבנים הה"ד (דברי הימים א' כו) ולעובד אדום בנים שמעיה הבכור וגו' יואח השלישי ושכר הרביעי ומתנאל וגו' פעולתי השמיני. בעון קומי ר"י מהו פעולתי. אמר להם על שפעל פעולה גדולה בתורה. מה פעולה גדולה פעל. שהיה מדליק לפני הארון נר א' שחרית ונר א' ערבית

29A תלמוד ירושלמי מסכת שביעית פרק ג הלכה ז

אמר רבי שמעון בן לקיש שאול לא זכה למלוכה אלא על ידי שהיה זקינו מדליק נר לרבים נקרא שמו נר. כתוב אחד אומר ונר הוליד את קיש וכתוב אחד או' קיש בן אביאל והלא אביאל היה שמו אלא על ידי שהיה זקנים מדליק נרו לרבים נקרא שמו נר

ויקרא רבה (וילנא) פרשת צו פרשה ט סימן ב

ושם דרך אלו שהו מדליקין נרות כדי להאיר בהם לרבים דאמר רשב"ל שאול לא זכה למלוכה אלא ע"י שהיה זקנו מדליק נרות לרבים אמרו מבואות אפילות היו מביטו לבית המדרש והיה מדליק נרות בהם כדי להאיר בהם לרבים. כתוב אחד אומר (ד"ה = דברי הימים = א ת) ונר הוליד את קיש וכתוב אחד אומר (ש"א = שמואל א' = ט) קיש בן אביאל הא כיצד אביאל היה שמו אלא ע"י שהיה מדליק נרות לרבים זכה ונקרא שמו נר

29B רש"י שמואל א פרק יד פסוק ג

אבינו בן נר - ונר היה דוד שאול אחיו של קיש ושניהם בני אביאל וגם אביאל נקרא נר בדברי הימים שהיה מדליק נרות לרבים במבואות האפלים:

29D ראבי"ה ח"א - מסכת שבת סימן ר

אמר רב הונא הרגיל בנר הוינו ליה בני תלמידי חכמים. פירוש נר שבת ונר חנוכה נרות מצות. וכן נרות לבית הכנסת ולבית המדרש. וגרסו באגדה [כתוב אחד אומר ונר הוליד את קיש וכתוב אחד אומר קיש בן אביאל וכי נר היה שמו והלא אביאל היה שמו] אלא זקינו אביאל היה רגיל להדליק נרות בבית הכנסת ובבית המדרש ובמבואות האפלות ובזכות זה זכה שאול בן בנו למלכות ולכן נקרא [שמו] נר.

30A משנה מסכת תרומות פרק יא

מדליקין שמן שרפה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות האפלים ועל גבי החולין ברשות כהן

30B ר"ש מסכת תרומות פרק יא משנה י

בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות אפלים. כל הני בלא כהן מותר כדאיתא בירושלמי (הלכה ה) דאמר ר"ש בר אבא בשם רבי יוחנן כיני מתני' על גבי חולין ברשות כהן הא קמייתא אפי' שלא ברשות להו: